

Alkalmazott névtudomány, anyanyelvi keresztnévtervezés Szlovákiában*

1. Alkalmazott névtudomány, kisebbségi névtervezés

Az alkalmazott névtudomány minden egyéb alkalmazott tudományhoz hasonlóan a tudomány kutatási területeire építve, más tudományterületek eredményeit is fölhasználva – az inter- és multidiszciplinaritás jegyében – olyan kérdéseket vizsgál, amelyek a mindennapi életben hasznosíthatók (Raátz 2015: 230). Raátz Judit az alkalmazott névtan részei közé sorolja (bővebben l. Raátz 2015) a tulajdonnév különböző területeken – genealógia, jog, művészetek, informatika, lexikográfia, ortográfia, fordítás, kultúra, iskola – való hasznosíthatóságának a vizsgálatát. Az alkalmazott névtan jellemzője az elmélettel, elméletekkel való szoros kapcsolat, a hasznosságra-gyakorlatiasságra való törekvés és az interdisziplinaritás (vö. Balázs 2011: 30).

Az alkalmazott névtudomány fontos területe a névtervezés, amely a tulajdonnevek használatának tervezésével, problémáival foglalkozik (vö. Bauko 2015a: 83–8), a hagyományokra, a közösség és az egyén igényeire és érdekeire, a gyakorlati szempontokra egyaránt figyelmet fordít (Farkas 2015: 32–3). Névtervező, névmenedzselő tevékenységgel (vö. Lanstyák 2015; Szabómihály 2008; Vörös O. 2007) hozzájárulhatunk az anyanyelvi névhasználat terjesztéséhez is. A kisebbségi (anyanyelvi) névtervezés elsősorban a személy-, hely- és intézménynevek hivatalos használatát érinti.

A névtervezés fontos területe a névhatártalanítás, amely a határon túli tulajdonnevek használatának fokozatos kiterjesztését, mind Magyarországon, mind pedig az utódállamokban elfogadható és használható kodifikációját szorgalmazza. Névtervezéssel, a magyar tulajdonnevek standardizálásával, kodifikálásával és határtalanításával foglalkozott „A korpusztervezés problémái kétnyelvűségi helyzetben” megnevezésű projekt, amely a Termini kutatóhálózathoz tartozó határon túli műhelyek – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Románia); Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia); Hodinka Antal Intézet (Ukrajna); Imre Samu Nyelvi Intézet

* Szlovákiában a hivatalos személynév keresztnév + családnév névsorrendben használatos (még akkor is, ha magyarul van anyakönyvezve a név), ezért a tanulmányban kizárólagosan a *keresztnév* terminust használok. A szlovákban a keresztnév tehát nem *utónévként*, hanem „előnévként” funkcionál. Arra, hogy a keresztnév az adott nyelvben az első helyen áll, egyes névtani terminusok – például az angol *first name*, a német *Vorname* – is utalnak. A szlovák nyelvben a keresztnév terminus megfelelőjeként a *krstné meno* ~ *rodné meno* ~ *meno* 'keresztnév ~ születési név ~ név' fordul elő. A hivatalos dokumentumokban a leggyakrabban a *meno* 'név' terminus szerepel (a *priezvisko* 'családnév' előtt kell feltüntetni) a *krstné meno* ~ *rodné meno* rövidítéseként (l. Bauko 2012).

(Ausztria) – együttműködésével valósult meg 2010-ben. Két főbb altémában történt a kutatás, és a résztvevők az eredmények hasznosítását a következőkben jelölték meg: 1. A Kárpát-medencei magyar helynévanyag újstandardizálása. – Az egységes, minden érintett fél részére elfogadható helységnévjegyzék révén egyszerűbbé válik az adatbázisokban való keresés, a település azonosítására nemcsak a többségi név, hanem a magyar név is alkalmas lesz (vannak olyan települések, amelyek különböző magyarországi és határon túli adatbázisokban különböző neveken szerepelnek, ezért lényegében azonosíthatatlanok a magyar nevük alapján), javul a magyar helynevek ismertsége mind Magyarországon, mind az érintett országokban élő magyarok körében. 2. Intézménynév-standardizálás kisebbségi helyzetben. – Az egységes intézménynév-jegyzékek segítséget nyújtanak a fordítóknak, a sajtó munkatársainak, a közigazgatásban dolgozóknak stb. abban, hogyan említsenek magyarul egy-egy intézményt. Mindez a jelenlegi bizonytalanságot okozó változatosság csökkenését eredményezi majd, miáltal megszilárdul a magyar intézménynév (illetve annak rövidítése), ennek következtében az adott régióban élő magyarok körében a magyar név elterjed, és felváltja a jelenlegi államnyelvű nevet.

A határokon túli kisebbségi személynévtervezést segíthetné olyan magyar–román, magyar–szlovák, magyar–szerb, magyar–ukrán, magyar–horvát, magyar–német, magyar–szlovén keresztnévszótárak megalkotása, amelyek tartalmazzák az adott országban érvényben lévő vonatkozó névtörvényeket, a kétnyelvű névhasználat sajátosságait, a kisebbségi (magyar) és államnyelvi névmegfelelőket.

2. Anyanyelvi keresztnévtervezés Szlovákiában

A kisebbségi (anyanyelvi) személynévtervezés egyik módja lehet Szlovákiában¹ egy (általában előkészületben lévő) magyar–szlovák keresztnévszótár megalkotása, amely útmutatóként szolgálhat az anyanyelvi névtervezéshez, a szlovákiai magyarok személynéveinek anyanyelven történő anyakönyvezéséhez. A keresztnévszótárat a szlovákiai magyar településeken az anyakönyvi hivatalokban is használhatnák segédeszközként.

Szlovákiában az 1994-es anyakönyvi törvény biztosítja a nem szlovák nemzetiségű nők számára a családnév *-ová* toldalék nélküli bejegyzését, a szlovákiai magyarok számára a keresztnév magyaros anyakönyvezését, illetve kérvényezhető a régebben szlovákul anyakönyvezett név magyarosítása (l. még „A keresztnévek anyakönyvi bejegyzésével kapcsolatos szlovákiai törvények” című részt). Az utóbbi időben többen éltek azzal a lehetőséggel Szlovákiában, hogy az ere-

¹ Szlovákiában a legutóbbi 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 80,7%-a szlovák nemzetiségű. A többségi lakosságon kívül a következő kisebbségek élnek az országban: 8,5% magyar, 2% roma, 1% alatt a cseh, ruszin, ukrán, német, lengyel, horvát, szerb, orosz, zsidó, morva, bulgár és egyéb, 7% ismeretlen, nem vallotta be a nemzetiségét. Szlovákiában a legszámosabb kisebbséget a magyar nemzetiségű lakosok alkotják. A 2011-es népszámlálás alapján az összlakosság 8,5%-a, 458 467 lakos vallotta magát magyar nemzetiségűnek, illetve 9,4%-a, 508 714 személy magyar anyanyelvűnek (mivel a népszámláláskor az 5 397 036 lakos közül 382 493 személy nem tüntette fel a nemzetiségét, valószínű, hogy a reális számarányok magasabbak lennének).

detileg szlovákul anyakönyvezett keresztnévet átírassák magyarra. A Dunaszerdahelyi járásban 2002 és 2007 (március végéig) között 325 személy magyarosította a keresztnévét (pl. *Zuzana* → *Zsuzsanna*, *Katarína* → *Katalin*, *Ladislav* → *László*, *Juraj* → *György*). 1994 és 2005 között az Érsekújvári járásban 225-en, a Vágsellyei járásban 200-an, Zselízen 186-an igényelték a keresztnév magyaros bejegyzését (Bauko 2011: 415). A szlovákiai magyarok körében növekvőben van a személynevek anyanyelven történő anyakönyvezése, többségük azonban nem él a törvény adta lehetőséggel, és szlovák nyelvű alakváltozatban anyakönyveztetni gyermeke nevét, ebben szerepet játszhat az is, hogy a névadó neve is szlovákosan van anyakönyvezve, és ez a minta befolyásolja a név bejegyzésének a módját.

A szlovákiai magyarok körében elterjedt a kettős személynévhasználat (pl. *František Tóth* : *Tóth Ferenc*, *Katarína Kissová* : *Kiss Katalin*), a család- és keresztnévnek (egyes nyelvekhez kötődő) kétféle alakváltozatban való használata (vö. Bauko 2011, 2013). A hivatalos szintéren a szlovákos névformák használata dominál, ekkor a névsorrend keresztnév + családnév, és a nők családnévéhez az *-ová* végződés kapcsolódik (pl. *Ladislav Horváth*, *Alžbeta Szabová*). A nem hivatalos szintéren a magyaros névformák kerülnek előtérbe, ekkor a névsorrend családnév + keresztnév, és a nők családnévéhez nem járul az *-ová* morféma (pl. *Horváth László*, *Szabó Erzsébet*). A szlovákiai magyarokat a hivatalos szintéren a szlovákdomináns névhasználat, a nem hivatalos szintéren a magyardomináns névhasználat jellemzi. A magyar–szlovák keresztnévszótár segédeszközt nyújthatna a személynevek anyanyelven történő anyakönyvezését illetően, és hozzájárulhatna a magyar névalakok elterjedéséhez a hivatalos szintéren.

Kisebbségi környezetben a tulajdonnevek nagy része két (vagy több) párhuzamos nyelvi formában él. A szlovákiai magyarok magyar–szlovák kétnyelvű környezetben élnek, így mind a magyar, mind a szlovák névhasználat hatással van rájuk. A keresztnévválasztásuk eltér mind a magyarországi magyarok, mind a szlovákiai szlovákok névadási, névhasználati sajátosságaitól. A szlovákiai magyar szülők egy része a Magyarországon is használatos utónevek közül válogat, és magyaros formájú keresztnévet választ gyermekének (pl. *Ilona*, *István*). Ők élnek az anyakönyvi törvény adta lehetőséggel, amely engedélyezi a kisebbségek anyanyelven történő anyakönyvezését. A szlovákiai magyar szülők másik része szlovákul anyakönyvezi gyermeke nevét (pl. *Helena*, *Štefan*), így a szlovákban használatos keresztnévek listájából választ nevet. Ekkor a névviselés és névhasználat között eltérés mutatkozik, mivel a szlovákiai magyar családokban az élőnyelvben (valamint magyar nyelvű informális írott szövegekben, sírfeliratokon) többnyire nem az anyakönyvezett szlovák változatot használják, hanem a név magyar megfelelőjét, illetve annak becézett alakváltozatát. A magyar keresztnévállományból való név anyakönyvezésével a névviselés és a névhasználat összhangba kerülhetne.

A szlovákiai magyarok által használatos magyar–szlovák kétnyelvű névpárokon kívül sok olyan keresztnév is létezik, amelyiknek a másik nyelvben nincs megfelelője, illetve mindkét nyelvben azonos alakváltozatban használatos. Szlovákiában egyes keresztnévek csak a magyar nemzetiségűek körében fordulnak elő, etnikai identitásjelölő szerepük van (vö. Bauko 2014), utalnak az egyén nyelvi

hovatarozására, a névviselő nemzetiségére: például *Ajándék, Anikó, Csege, Csilla, Csongor, Emese, Enikő, Napsugár, Ödön, Örs, Szabolcs, Tünde, Virág, Zalán, Zoltán, Zolt, Zsombor*. Az említett keresztnemeknek nincs szlovák névmegfelelőjük, nem fordíthatók le szlovák nyelvre. A szlovákiai magyar szülők egy része olyan keresztnemet választ gyermekének, amely mind a magyar, mind a szlovák nyelvben azonos alakváltozatban használatos, elkerülvén ezáltal a név átírásával, fordításával kapcsolatos bonyodalmakat is: például *Albert, Andrea, Angelika, Anna, Dávid, Júlia, Laura, Mária, Tamara, Tibor, Viktória*.

A szlovákiai kisebbségekhez tartozó kétnyelvű személyek a keresztnévválasztás során gazdagabb névkincsből, a kisebbségi és többségi (illetve egyéb idegen nyelvekből származó) névállományból egyaránt válogathatnak. Az anyakönyvezhető keresztnemek Szlovákiában és Magyarországon is a már meglévő névállományból választhatók, de újabb nevek is kialakulhatnak, illetve bővíthetik a repertoárt. Napjainkban a hivatalos keresztnévállomány elsősorban a múltban használatos régi személynevek felelevenítése, a nem hivatalos becenévi alakváltozatok hivatalos keresztnévként való anyakönyvezése, a női keresztnemek férfinévpárjainak / a férfi keresztnemek női névpárjainak megalkotása, a férfikeresztnemek idegen nyelvekből való átvétele által bővül (vö. Knappová 2010: 43; Raácz 2013: 398).

Szlovákiában az 1989-es rendszerváltást (ügynevezett bársonyos forradalom) követően a névdivat változása, a keresztnévállomány bővülése, gazdagodása figyelhető meg. 1993-ban Csehszlovákia két önálló, független államra vált szét. 1993. január 1-jén alakult meg a Szlovák Köztársaság. Megnyíltak az államhatárok, megnőtt a migráció, a ki- és bevándorlás. Szlovákia 2004-ben az Európai Unió tagjává vált, megnövekedett a külföldön munkát vállalók száma, illetve sok külföldi telepedett le az országban. Ezek a tényezők mind szerepet játszottak az ország keresztnévállományának az alakulásában (l. Bauko 2015b).

A névadók sokszor egyedi, ritkábban előforduló keresztnemek bejegyzésére törekednek. Gyakoriak az idegen hangzású, helyesírású keresztnemek. Növekszik a bejegyzett keresztnévváltozatok száma. Egyre több becenév válik anyakönyvezhető keresztnévvé. A kettős keresztnemek bejegyzése divattá kezd válni az utóbbi években. A szlovákiai magyarok körében növekvőben van a keresztnemek magyaros formában való anyakönyvezése (l. Bauko 2013).

3. A keresztnemek anyakönyvi bejegyzésével kapcsolatos szlovákiai törvények

A többségi hatalom korlátozhatja a kisebbségi nyelvű tulajdonnevek nyilvános használatát (vö. Beregszászi–Csernicskó 2011). Szlovákiában az 1990-es években a szlovák nyelvtörvényre hivatkozva korlátozták a személynevek magyaros (illetve egyéb kisebbségek anyanyelvén történő) anyakönyvi bejegyzését. Ezzel kapcsolatban született a „névháború” kifejezés, amely a személynevek hivatalos használatára vonatkozott. Az ezzel kapcsolatos névpolitikai kérdésekkel foglalkozó Zalabai Zsigmond által szerkesztett „Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A »tábla-háború« és a »névháború« szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1994”

című könyv vonatkozó cikkeinek címei is utaltak az úgynevezett (személy)névháborúra: *Nomen est omen, avagy nem ér a nevünk?*; *Gyula, mégsem vagy Gyula*; *Tiltottak a magyar nevek?*; *Čaba vagy Csaba*; *Miklós-Mikuláš Duray?*; *Kiújult a névvita*; *„Utálok, ha -ová-nak szólítanak”*; *Mégis -ová nélkül?*; *Végre eldőlt: nem lesz Jánoš a János*; Törvénybe iktatják a magyar névhasználatot (bővebben I. Zalabai 1995).

Szlovákiában a Tt. 300/1993. és 154/1994. számú (többször módosított) törvényei szabályozzák a személynevek használatát. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1993. szeptember 24-én adta ki a keresztnév- és családnévről szóló 1993. évi 300. számú törvényt. A törvény 1. §-ának (1) bekezdésében az áll, hogy mindenkinek kell viselnie keresztnévet. Ez a névrész (a családnévvel együtt) minden ember identitásának szerves részét képezi, az egyén társadalomban való azonosításának alapvető jele.

Az újszülött keresztnévét általában a szülők együtt határozzák meg. Amennyiben a szülők egyike ismeretlen vagy meghalt, a gyermek keresztnévét az ismert szülő nyilatkozatban állapítja meg. Ha a szülők között névre vonatkozó megegyezés nem született, vagy mindkét szülő ismeretlen, illetve az anya a gyermeket a szülést követően egészségügyi intézményben hagyta, és nem adott nevet a gyermeknek, az újszülött keresztnévét az anyakönyvet vezető települési vagy városkerületi önkormányzatnak a kezdeményezésére a bíróság mondja ki.

A törvény 2. §-ának (2) bekezdésében az olvasható, hogy nem adható feltűnően szélsőséges, sértő, nevetséges vagy nem személyre utaló keresztnév; a kicsinyítő képzővel ellátott és becéző név (a formailag önállósult keresztnévek kivételével); az illető élő testvére által viselt név; továbbá férfinak nem adható női név, és viszont. Ezek a korlátozások nem vonatkoznak az idegen nevekre, amennyiben köztudomású, hogy az ilyen névhasználat összhangban van annak az állammal a hagyományaival, ahol az adott keresztnév használatos. Az anyakönyvi hivatal kérésére a szülő a külföldi állam képviselőjének az igazolásával köteles bizonyítani azt, hogy az adott államban létezik az adott név a megfelelő nem számára.

A Szlovák Köztársaság területén született személy számára legfeljebb három keresztnév határozható meg. Az a személy, akinek második és harmadik keresztnévet határoztak meg, nagykorúsága elérését követően (kiskorú személy esetében annak törvényes képviselője) kérvényezheti (de csak egy alkalommal) ezen nevek törlését, illetve sorrendjük megváltoztatását.

A névviselő kérvényezheti keresztnévének a megváltoztatását. A törvény 7. §-ában olvasható, hogy a keresztnév megváltoztatásához nem szükséges engedély, ha idegen nyelvű név szlovák megfelelőjére történő fordításáról (vagy fordítva), örökbe fogadott gyermek nevéből, a nem megváltozása miatti névváltozásról van szó. Az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedését követő hat hónapon belül az örökbe fogadó szülők egyetértő írásos nyilatkozattal az örökbe fogadott személy számára annak anyakönyvezett keresztnévétől eltérő nevet határozhatnak meg.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által 1994. május 27-én kiadott az anyakönyvekről szóló 154/1994. számú törvény biztosítja a nem szlovák nemzetiségű nők számára a családnév *-ová* toldalék nélküli bejegyzését, a kisebb-

ségek számára a személynév anyanyelven való anyakönyvezését, illetve kérvényezhető a régebben szlovákul anyakönyvezett név anyanyelvi névalakra való átírása (vö. Lanstyák–Szabó Mihály 2002; Vörös 2011, 2013). Az anyakönyvi törvény 19. §-ában olvasható, hogy ha nem szlovák nemzetiségű személy keresztnéve az anyakönyvben szlovák névformában van bejegyezve, az érintett személy írásbeli kérelmére a születési anyakönyvi kivonatban keresztnévét anyanyelvi névformában tüntetik fel. Minden további hivatalos kivonatban és az anyakönyvbe bejegyzett adatokról készített tanúsítványban ez a névforma szerepel.

4. A keresztnévek anyakönyvezésekor használatos névjegyzékek, névkönyvek Szlovákiában és Magyarországon

A szlovákiai anyakönyvi hivatalokban a keresztnévek bejegyzésekor elsősorban a Majtán–Považaj-féle szlovák keresztnévkönyvet használják, amelynek bővített változata 1998-ban „Vyberte si meno pre svoje dieťa” (Válasszon keresztnévet gyermekének) címen jelent meg. A kiadványban az egyes keresztnévek ábécérendben találhatóak. A keresztnévek mellett rövidítések jelölik, hogy női, illetve férfinevről van-e szó. A szerzők a keresztnév eredete és jelentése után a különböző nyelvekben (angol, cseh, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol, svéd stb.) meglévő névmegfelelőket tüntetik fel, majd közlik a keresztnévből származó családneveket. A könyv a keresztnévek szótárán kívül egyéb részeket is tartalmaz. A szerzők foglalkoznak a személynevek történetével, a keresztyénség felvétele előtt használatos régi szláv nevekkal, a keresztyénségben kapott személynevekkel, a keresztnévi eredetű családnevekkel, a névdivattal, a keresztnévek anyakönyvezésével, a becenévi alakváltozatokkal, az új keresztnévek létrejöttével, a névválasztással, -változtatással, a női családnevek használatával. A férfi- és női keresztnévek hivatalosan bejegyezhető alakváltozatainak listája nem tartalmaz magyar névformákat. A kiadvány nem foglalkozik a kisebbségi névhasználattal, névtörvényekkel.

A magyar–szlovák keresztnévszótár megalkotása során számunkra mintaként szolgáltak a már megjelent magyar keresztnévszótárak is, amelyeket többek között Farkas Tamás tekintett át és jellemzett tanulmányaiban (Farkas 2006, 2012). A legismertebb magyar keresztnévszótár Ladó János „Magyar utónévkönyv” című műve 1971-ben jelent meg; később bővített kiadása is elkészült (Ladó–Bíró 1998). Rövid névcikkekben a legfontosabb információkat közli: eredet, jelentés, becézés, névnap és rokon nevek. Az ismeretterjesztő jellegű, enciklopédikus tartalmú művek közé tartozik Fercsik Erzsébet és Raátz Judit „Keresztnévek enciklopédiája” című kötete (Fercsik–Raátz 2009). Adatgazdag névcikkei a következőket tartalmazzák: eredet és jelentés; védőszent, névnap, gyakoriság; becézés, rokon név, női-férfi névpárok, idegen nyelvi megfelelők; előfordulásai családnévként, híres emberek nevéként, a művészetben, helynévként, a népszokásokban, a frazeológiában, névcsőfolókban, köznevesült alakokban. Névényaga a Magyarországon leggyakrabban viselt 100–100 férfi-, valamint női névre korlátozódik, amely ugyanakkor a lakosság körülbelül 85%-ának névényagát öleli fel. A szótári anyagot

naptár, névstatisztikák és névmutató egészítik ki. A kétnyelvű keresztnévszótárak típusát képviseli egy szakszerű magyar–angol/angol–magyar névszótár (Hajdú 1983), amely a magyar nevek mellett azok kiejtését, etimológiáját és becézőit is tartalmazza. A nemzetiségi keresztnévanyag összeállítását a magyarországi kisebbségi önkormányzatok végezték el a közelmúltban. A német nemzetiségé önállóan (Heinek 2004, vö. a második kiadással: Brenner–Erb–Knipf 2015), majd a többi 12 kisebbségé (bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) együtt, közös kiadványban jelent meg (S. Dávid szerk. 2004). Az egyes nemzetiségi fejezetek kidolgozottsága változó, de a név eredeti alakja mellett rendszeresen közlik annak fonetikus átírását, magyar megfelelőjét, eredetét, jelentését, többnyire pedig becézését, névnapját és egyéb (pl. művelődéstörténeti, híres névvisezőkre vonatkozó) megjegyzéseket. Farkas Tamás egyik tanulmányában megjegyzi (Farkas 2012), hogy a kisebbségi magyar névhasználatra – így a körülményekre, állampolgári megfelelőkre – is tekintettel lévő magyar keresztnévkönyv típusának is lenne létjogosultsága, elsősorban a határon túli magyar lexikográfiában.

Magyarországon az anyakönyvi hivatalokban a keresztnévek bejegyzésekor a <http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html> weboldalt is használják, amely a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Nyelvtudományi Intézete által anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített férfi- és női utónevek (folyamatosan bővített és havonta frissített) jegyzékét ismerteti. Ez a névlista tartalmazza a Nyelvtudományi Intézet által 1997-ben összeállított névlistát, valamint mindazokat a neveket, amelyeket az intézet 1997 óta bárki számára anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített, állampolgárságra és nemzetiségre való tekintet nélkül.

A Magyarországon élők névviseletét az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény szabályozza. E törvény 44. §-ának (4) bekezdése kimondja, ha a szülők által választott utónév nem szerepel az utónévjegyzékben, az MTA a központi anyakönyvi szerv megkeresésére harminc napon belül nyilatkozik a kért utónév anyakönyvvezetőségéről. Amennyiben magyar állampolgár olyan utónevet szeretne bejegyeztetni, amely nem található meg az MTA Nyelvtudományi Intézetének honlapján levő női és férfikutónevek listájában, akkor ezt a nevet hivatalos eljárásban a lakóhely vagy a születés helye szerinti illetékes anyakönyvvezetőnél vagy a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Anyakönyvi Felügyeleti Osztályán kell kérvényeznie. A minisztérium továbbítja a kérvényt az MTA Nyelvtudományi Intézetéhez. Itt a nyelvész (névkutató, nyelvtörténész, pszicholingvista, szociolingvista) szakemberekből álló Utónévbizottság szakvéleményt készít a kérvényezett névről. Az Utónévbizottság – kizárólag a hivatal megkeresésére – bizonyos alapelvek figyelembevételével készíti el szakvéleményét az egyes nevekről (l. <http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/alapelvek.html>).

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének honlapján – <http://corpus.nytud.hu/utonevportal/> – elérhető az online utónévkereső, amely jelenleg a 2013 júniusáig alkalmasnak minősített 3529 utónevet tartalmazza. Adott paraméterek szerint a névanyag kereshető, szűrhető is. A név beírása után megjelenik a nemhez való tartozása, az eredete, jelentése, névnapja, becézése,

a rokon nevek listája, a név szótagszáma, hangrendje, gyakorisága. Minden egyes megjelent tételre külön is rá lehet kattintani, és így könnyen hozzá lehet jutni egyéb vonatkozó adatokhoz.

Szlovákiában nem létezik olyan interneten elérhető hivatalos névjegyzék, mint Magyarországon, amely az országban anyakönyvezhető keresztnévek listáját tartalmazná, ám a szlovákiai anyakönyvi hivatalokban egyéb online névforrásokat használnak. Minden olyan keresztnévet bejegyeznek az anyakönyvbe, amely megtalálható a www.babynameworld.com, www.babynames.com vagy a www.babynology.com weboldalon. A szlovák televízióban 2014 októberében egy anyakönyvvezető nyilatkozott a nevek bejegyzését illetően. Arra a kérdésre, hogy bejegyezhetnék-e Szlovákiában például a *Lucifer* nevet (Oroszországban egy újszülöttnak adott név alapján), az anyakönyvvezető igenlő választ adott (lásd http://www.tvnoviny.sk/my-zeny/1775412_chceme-mat-doma-lucifera-nie-je-problem), mivel az adott név férfinévként megtalálható a www.babynology.com honlapon.

A Szlovák Tudományos Akadémián belül nem működik keresztnévbizottság, illetve egy újonnan kérvényezett keresztnév bejegyzésével kapcsolatban csak ritkán fordulnak az Akadémiához tanácsadásért, és szakvélemények sem készülnek a nevekről. Ez annak is köszönhető, hogy a vonatkozó törvényekben nincs ezzel kapcsolatos meghatározás (az említett magyarországi törvénnyel ellentétben), és az anyakönyvvezetők online keresztnévjegyzékeket is használnak, amelyek bőséges névadatbázist nyújtanak ugyan, de téves névformákat is tartalmazhatnak.

5. Magyar–szlovák keresztnévszótár

Az előkészületben lévő magyar–szlovák keresztnévszótár három fő fejezetre tagolódik. Az „Általános tudnivalók” című részben foglalkozunk a keresztnév fogalmával, a személynevek rendszerében betöltött helyével, a magyar keresztnévek kialakulásának a történetével, az anyanyelvi személynévtervezés fontosságával, az anyakönyvezés sajátosságaival, a keresztnévek anyakönyvezésekor használatos szlovákiai és magyarországi névkönyvekkel és -jegyzékekkel, a kisebbségekre vonatkozó szlovákiai névtörvényekkel, a névdivat változásával, a keresztnévadás indítékaival, a szlovákiai magyarok személynévhasználatának jellemzőivel. A „Magyar–szlovák keresztnévszótár” című fejezet egyelőre 3067 (1749 női és 1318 férfinevhez kapcsolódó) névcikket tartalmaz. A szótári részben feltüntetjük a magyarul (Magyarországon hivatalosan) anyakönyvezhető férfi- és női keresztnévalakokat, ezek mellett a szlovák névmegfelelőjüket (ha létezik), továbbá a névetimológiát és -jelentést, a becenevalakokat, a névnap(ok) időpontját, a rokon nev(ek)et. A „Melléklet” című részben a személynevek anyakönyvezését érintő szlovákiai névtörvények szövegét ismertetjük.

A magyar–szlovák keresztnévszótárban található névcikkek megírásához alapvető forrásul szolgált a Ladó János és Bíró Ágnes által 1998-ban kiadott „Magyar utónévkönyv” és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének honlapján elérhető Magyarországon anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített férfi- és női keresztnévek listája (<http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/>

utonevek/index.html), valamint az online utónévkereső (<http://corpus.nytud.hu/utonevportal/>). A szlovák névpárok keresésekor elsősorban Milan Majtán – Matej Považaj által 1998-ban megjelent „Vyberte si meno pre svoje dieťa” (Válasszon keresztnévet gyermekének) című, illetve Miloslava Knappová „Jak se bude vaše dítě jmenovat?” (Hogy hívják majd az Ön gyermekét?) című 2010-ben kiadott (mintegy 14 000 keresztnévet tartalmazó) keresztnévszótárát és a belügyminisztériumból származó szlovákiai lakosok keresztnévjegyzékének az adatbázisát használtuk.

A címszóként álló keresztnév/keresztnévek félkövér betűtípussal szerepelnek a szótárban. Az első helyen található álló nyomtatott nagybetűvel szedve a Magyarországon anyakönyvezhető keresztnévalak, amelyhez gondolatjellel kapcsolódik az adott névnek a szlovák nyelvben használatos, anyakönyvezhető névpárja, névmegfelelője (ha létezik). A magyar–szlovák névpárok esetében három eltérő jelöléssel találkozhatunk:

1. Azokat a keresztnévalakokat, amelyek mindkét nyelvben (a magyarban és szlovákban is) azonos alakváltozatban anyakönyvezhetőek nyomtatott nagybetűvel közöljük. A Magyarországon anyakönyvezhető névformát álló, a szlovák nyelvben használatos névalakot dőlt nyomtatott nagybetűvel szedjük. Például: **JADVIGA – JADVIGA, MAX – MAX.**

2. Azokat a keresztnévalakokat, amelyek mindkét nyelvben (a magyarban és szlovákban is) eltérő alakváltozatban anyakönyvezhetőek eltérő betűtípussal jelöljük. A Magyarországon anyakönyvezhető névforma után a szlovák nyelvben meglévő keresztnévi megfelelő dőlt kisbetűvel (a keresztnév természetesen nagybetűvel kezdődik) szerepel. Például: **DÓRI – Dora, FILEP – Filip.**

3. Abban az esetben, ha a Magyarországon használatos hivatalos keresztnévalaknak nincs a szlovák nyelvben névpárja, illetve a keresztnév napjainkig nem fordult elő a szlovák névhasználatban (nincs névviselője, nem anyakönyvezték ez idáig Szlovákiában), ezt Ø-val jelöljük. E nevek nagy része magyar eredetű. Például: **BÓBITA – Ø, ÁLDÁS – Ø.**

A címszóként szereplő keresztnévet a név eredetének és jelentésének követe. Ezek után feltüntetjük a keresztnév becézett alakváltozatait, majd naptári rendben felsoroljuk az adott keresztnév névnapját. A névcikkek végén az adott keresztnév rokon neve(i) található(k).

Lássuk szemléltetésképpen a fentiekben említett női és férfinevekhez kapcsolódó névcikkeket:

JADVIGA – JADVIGA

A német *Hedvig* (jelentése: harc) név lengyel és orosz alakváltozata. Névnep: október 17. Rokon név: *Hedvig*.

MAX – MAX

A latin *Maximilián* név önállósult rövidült alakváltozata. Jelentése: a legnagyobb. Névnep: március 12., augusztus 14., 21., október 12. Rokon név: *Maximilián*.

DÓRI – Dora

A görög eredetű *Dorottya* névnek (jelentése: Isten ajándéka) becézett alakja. Névnap: február 6. Rokon nevek: *Dóra, Dorottya*.

FILEP – Filíp

A *Fülöp* név (jelentése: lókedvelő) régi magyar alakváltozata. Névnap: február 16., május 1., 3., 11., 26., június 6., augusztus 23., szeptember 20. Rokon név: *Fülöp*.

BÓBITA – Ø

Magyar eredetű név. Irodalmi névalkotás Weöres Sándor *A tündér* című versében szereplő *Bóbbita* név alapján. Névnap: június 1., 22.

ÁLDÁS – Ø

A magyar *Áldáska* női név férfitárja. Jelentése: áldás. Névnap: augusztus 13., október 8., december 29. Rokon név: *Áldáska*.

6. Összegzés

Az alkalmazott névtudomány egyik területe a kisebbségi névtervezés, amelynek feladatai közé tartozik az anyanyelvi névhasználat támogatása is. A kisebbségi (anyanyelvi) névtervezés elsősorban a személy-, hely- és intézménynevek hivatalos használatát érinti.

A tanulmányban foglalkoztunk az anyanyelvi keresztnévtervezés lehetséges módjával Szlovákiában, áttekintettük a keresztnévek anyakönyvi bejegyzésével kapcsolatos szlovákiai törvényeket, az anyakönyvezéskor használatos szlovákiai és magyarországi névjegyzékeket, névkönyveket, ismertettük az előkészületben lévő „Magyar–szlovák keresztnévszótár” szerkezetét és névcikkek felépítését.

Minden szülő szembesül azzal a kérdéssel, hogy újszülött gyermekének milyen keresztnévet válasszon, illetve a gyermek személynevét milyen alakváltozatban anyakönyveztesse. A „Magyar–szlovák keresztnévszótár” című kiadvány azért készült, hogy hozzájáruljon az anyanyelvi (magyar nyelvű) személynévtervezéshez Szlovákiában, segítse a szülőket újszülött gyermekük keresztnévének kiválasztásában. A szlovákiai magyarok számára a magyar–szlovák keresztnévszótár útmutatóként szolgálhat a keresztnévek anyanyelven történő anyakönyvezését illetően. A keresztnévszótárat a szlovákiai magyar településeken az anyakönyvi hivatalokban is használhatnák.

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 2011. Az alkalmazott nyelvészet és főbb irányjai. In: Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészet-ről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Nonprofit Kft, Budapest, 30–3.
- Bauko János 2011. A szlovákiai magyarok személynévhasználata. In: Szabómihály Gizella – Lanstyák István (szerk.): *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 407–22.
- Bauko János 2012. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesítő* 34: 157–66.

- Bauko János 2013. A keresztnévek használata magyar–szlovák kétnyelvű környezetben. In: Bauko János – Benyovszky Krisztián (szerk.): *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 5–27.
- Bauko János 2014. A tulajdonnév identitásjelölő funkciója. In: Bauko János – Benyovszky Krisztián (szerk.): *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest, 78–96.
- Bauko János 2015a. *Bevezetés a szocioonomasztikába*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.
- Bauko János 2015b. A keresztnévadáást befolyásoló tényezők a rendszerváltozás utáni Szlovákiában. In: Misad Katalin – Vörös Ferenc (szerk.): *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok*. Szenczi Molnár Albert Egyesület, Pozsony, 204–27.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2011. A kárpátaljai magyar személynévek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–22.
- Brenner Koloman – Erb Maria – Knipf Erzsébet 2015. *A magyarországi német utónevek jegyzéke*. (ldu.hu/attachments/file/55c1da40ce468a37560000b8)
- S. Dávid Emese (szerk.) 2004. *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve*. Aranyhal Kiadó, Budapest.
- Farkas Tamás 2006. Keresztnévkönyvek – keresztnévtárak – keresztnévszótárak Magyarországon. In: Mártonfi Attila – Papp Kornélia – Slíz Mariann (szerk.): *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum, Budapest, 246–52.
- Farkas Tamás 2012. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: Fábíán Zsuzsanna (ed.): *Hungarian Lexicography II. Lexikográfiai füzetek 6. Monolingual and Special Dictionaries*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 307–29.
- Farkas Tamás 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: Farkas Tamás – Slíz Mariann (szerk.): *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest, 23–47.
- Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2009. *Keresztnévek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Hajdú Mihály 1983. *Magyar–angol, angol–magyar keresztnévszótár. Hungarian–English, English–Hungarian Dictionary of Christian Names*. ELTE, Budapest.
- Heinek, Otto (szerk.) 2004. *Magyarországi német utónevek jegyzéke*. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata.
- Knappová, Miloslava 2010. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* Academia, Praha.
- Ladó János – Bíró Ágnes 1998. *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest.
- Lanstyák István 2015. Nyelvalakítás – névalakítás. A tulajdonnevekkel kapcsolatos nyelvi problémák kezelése a nyelvmenedzselés-elmélet keretében. In: Misad Katalin – Vörös Ferenc (szerk.): *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok*. Szenczi Molnár Albert Egyesület, Pozsony, 43–75.
- Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 2002. *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Majtán, Milan – Považaj, Matej 1998. *Vyberte si meno pre svoje dieťa*. Art Area, Bratislava.
- Raátz Judit 2013. Társadalmi változás – névjog – névválasztás. In: Tóth Szergej (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged, 396–401.
- Raátz Judit 2015. Alkalmazott névtan. In: Farkas Tamás – Slíz Mariann (szerk.): *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest, 227–47.
- Szabó Mihály Gizella 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: Bölskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest, 41–52.
- Vörös Ferenc 2011. *Nyelvek és kultúrák vonzásában. Személynevek a magyar nyelvterület északi pereméről I*. Kalligram Kiadó, Pozsony.

- Vörös Ferenc 2013. *Nyelvek és kultúrák vonzásában. Személynevek a magyar nyelvterület északi pereméről II.* Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Vörös Ottó 2007. A névhasználat tervezésének néhány kérdése kisebbségi, kétnyelvűségi környezetben. In: Maticsák Sándor (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás I. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai.* Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, Budapest–Debrecen, 187–93.
- Zalabai Zsigmond (szerk.) 1995. *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1994.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

Bauko János

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Közép-európai Tanulmányok Kara

SUMMARY

Bauko, János

Applied onomastics: Mother tongue forename planning in Slovakia

Minority name planning is one of the fields of applied onomastics, the tasks of which include propagation of mother tongue name usage. Minority name planning deals primarily with the official use of personal, geographical and institution names. Publishing a Hungarian–Slovak forename dictionary (under preparation by the present author) may be one of the methods for minority (mother tongue) name planning in Slovakia, which could serve as a set of guidelines for mother tongue name planning, and for registering the personal names of Hungarians living in Slovakia in their mother tongue. The study deals with the laws of the Slovak Republic concerning personal names, the name registers and name catalogues used in Slovakia and in Hungary, the importance of name planning, as well as the features of the prospective forename dictionary and the structure of its entries.

Keywords: applied onomastics, mother tongue name planning, personal name, forename, Hungarian–Slovak forename dictionary